

Csobánc lovag

Csobánc lovag az ősei rombadőlt rablójára tövében üldögélt, egy gazba nőtt kertben, Baróti Szabó Dávid félkaru szobra alatt, az ölében, inkább megszokásból, mint szenvedélyekből, rozsdás vadászfegyvere hevert: feje fölött Acolus hárfája csöndesen muzsikált. Hajdan szép volt ez a kert, buja lugasaival, lantalaku virágágyaival, furcsa vizi-művecskéjével, a mely kis vászon-malmokat, furcsa kelepelőket hajtott, a tujákból hattyukat, szélkakasokat nyírt a kertész: ma mindez a múlté volt, éppen úgy, mint azok az aranyhaju nők, a kik annak idején Csobánc karján sétálgattak, platánok alatt.

– Furcsák az asszonyok – elmélkedett magában a lovag, és elgondolta, hogy nekik áldozta föl az ifjuságát, a pénzét, a családi kincseket, a becsületét, a hitét. – Ki tudna rájuk haragudni?

Az asszonyok! Csobánc lovag egy hosszú, céltalan életen át rajongott értök, hol egy középkori hős színes bánatával, hol egy kalandor csökönyösségével; habozás nélkül az utolsó csizmáját áldozta föl egy mosolyért, egy puha kézszorításért míg az asszonyok csak ritkán, vagy egyáltalán nem viszonozták ezt az érzést, és a mint az óra intett, azonnal a faképnél hagyták a kövérkés lovagot. Mind szépek, de mind önzők is voltak, és mindegyikök elvitt emlékbe magával valamit a rablóvár javaiból, ki a fekete földeket, ki a családi kincseket, ki Csobánc lovag ifjuságát, ki a becsületét, mert Csobánc igazi gavallér volt, a kinek az ajándékozás éppen olyan gyönyörűséget szerzett, mint őseinek a rablás. Csobánc mindezen csak mosolygott, megvonta a vállát, és, ha új asszony felé terelte lépteit a sors, újra csak féltérdre ereszkedett, és ünnepélyesen csókolt kezét a madonnának, a hogy a szép nőket előszeretettel nevezte.

– Kész az ebéd – dörmögte egy mély hang a cselédház felől

A lovag fölkelte, és az öreg hársfa alá telepedett, a hol egy ócska Rákóczi-dobra terítették neki. Gyöngé ebéd volt, szagtalan füsttelen; a késő ősz néha egy sárga levelet dobott a tányérjára. Csobánc két perc alatt elkészült az étkezéssel, azután visszavonult a kert végébe, beült a rozoga japáni filagóriába, és gondosan bereteszelte maga mögött az aranyföstékes ajtót.

A cselédség azt tartotta, hogy ilyenkor a lovag az igazak álmát alussza, a valóság azonban más volt.

A filagória egyetlen kis szobácskája, a melynek olyan szaga volt, mint régi padlásoknak nyáron Csobánc legbensőbb szentélye volt, az ebédet követő két órát a lovag elmélkedéssel és vallásos gyakorlattal töltötte el.

Miből állt ez a gyakorlat? A japáni házacská falában egy helyen titkos gomb volt; kettős érintésre a tölgyfa-deszka széjjelnyílt, és az üregben női kép jelent meg, egy báli ruhás, lesimitott haju, óvatos arckifejezésű asszonyfej, a melyet a fiatal Barabás szeretett festeni. Ez volt Csobánc utolsó kincse, nem a kép, a mely egy részeges vidéki piktor ecsetjéből származott, hanem a hozzája fűződő érzés. Mert, bár száz és száz nő előtt ereszkedett féltérdre, és száz és száz esküjét kapta el a szél, Csobánc lovag egész életében csak ezt az egy fejet szerette igazán, ehhez tért vissza örökkön, ehhez a két halványzöld szemhez a lefésült fekete hajhoz, a homlokon borongó finomka ránchoz, a melyet tisztán, mocsoktalanul őrizett meg huszonöt esztendő minden viharán keresztül. E hosszú idő alatt a női fej mitsem változott képzeletében; a »báli ruhás hölgy« talán meg is halt, a jobbik esetben nagyanya volt. Csobánc még mindig üdén, a fiatalság varázsfényében látta a fejét maga előtt, csakugy mint azon az estén, a mikor az ablakfülkében egy pillantra – szilajon, mohón, a hogy csak nagyon ártatlan lányok tudnak – Borky Gabriella – a vállára borult, és kész volt érte elhagyni a férjét a gyermekeit és az üdvösségét.

– Nem, én nem vagyok méltó hozzád – szólt akkor Csobánc meghökkenve. – Én kóbor lovag vagyok, akarat és becsület hijján, száz asszonyt szerettem és százegyről feledkeztem meg, és neked gyermekeid vannak, és az uraddal együtt ettük meg a kenyérünk javát.

És úgy tett, a mint mondta; elbucsuzott, megemelte kopott süvegét; többé nem látták egymás és a lovag csak hirből hallotta, hogy Borky Gabriella azóta mindig fekete selyem ruhában járt és Orbán napján szigorú bűjtőt tartott. A szíve fájt, homlokán a deresedő hajfürtök égtek, de Csobánc ura maradt az akaratának, és a fiatalság zajos éveiből tisztán hozta el az öregség révébe a két halványzöld szemet, a lesimitott haját, furcsa, szomorú vonást a fehér homlokon a mely azokhoz a vékonyka árnyékokhoz hasonlított, a minőket a késői téli nap rajzol a hómezőkre. Minden délután kettőtől négyig üldögélt a kép alatt; nem imádkozott, nem sóhajtozott, verseket sem írt, csak azt érezte, hogy az öregsége lassan, biztosan közeledik feléje, és hogy kár volt megszületnie.

Délután felhőszakadás volt., alkonyatkor a rablóvár tövében folydogáló Daru patak elöntötte az országot. Mikor Csobánc vacsora előtt lesétált, hogy az árvíz megnézze, kellemes meglepetés érte. Az országot közepén elakadt uri hintó álldogált, az öreg kereszt alatt pedig, nagy utazóládán, egy szőke hölgy üldögélt és félig sirva, félig nevetve fésülgette arany haját.

– Ah, uram – szólt megpillantva Csobáncot – nem segítene rajtam? Mily szerencsétlenség! Eltörött a tengelyünk, és a kocsis azt mondja, hogy a falu egy órára van ide. Oh, borzasztó ez az utazás: mégis csak jobb lett volna ott-hon maradni!

Csobánc ránézett a hölgy világoskék, karcsu cipellőjére, és mélyen megemelte kopott süvegét.

– Asszonyom – szólt, és béres-hívó hangja egyszerre visszanyerte ifjúkori rezgését – parancsoljon velem! A rablóvárnak én vagyok a gazdája!

Bementek a kastélyba, a melynek födeléről, akárha üdvözlet érkezne föntről, két cserép hullott a lábuk elé. A szobák közül csak az ebédlő volt használható állapotban, annak a butorzatából is már csak a kandalló, egy nádszék, a vaddisznóbőr, a rozoga pipaállvány és a hosszú ebédlőasztal maradt meg. Csobánc, a ki hiába törte a fejét valami valószínű hazugságon, zavartan mentegetődzött; de a vendég nevetett, és behozatta a bőröndjeit, és a kandalló mellé rakatta őket. Egy perc múlva már oly otthonosan ült a tűznél, mintha a kastélyt építő Csobánc Johanna szelleme lenne, a kinek kísérteni támadt kedve.

– Éhes vagyok – szólt és a kandalló rácsára tette kék cipőcskáját, a melyet a tűz alázatosan udvarolt körül. – Tíz óra hosszat kocsiztam egyfolytában, és nem mertem a csárdákban enni mert a paprikás ételektől piros foltot kapok a testemen.

– Tegnap lőttem egy fácánt – felelte Csobánc – még pedig fiatal tyukot; azt megsütjük ha ugyan valaki már meg nem előzött.

Csöngetett; a gazdaasszony mogorván állított be, szigorúan nézett Csobáncra, aztán sóhajtva látott a terítéshez.

– Ön bizonyára költő – folytatta a vendég – hogy ennyire kedveli a magányt! Minden nagyon érdekes és regényes itt, a sötét bolthajtások, a füstött ablakok, a kitömött fenevadak; bizonyára szellemek is járnak éjjelente?

– Nem, nincsenek kísérteteink. A Csobáncok még életükben megbűnhődtek vétkeikért.

– Kár! Akkor hát legalább rablóktól kell tartani? Azt mondják, hogy erre még szegénylegények járnak, ösmerek is egy nótát a daruházi Pétákról.

– Husz év óta nem esett itt bántódása senkinek, asszonyom. Az a nóta a szerémségi Daruházáról szól.

– Érdekes.

Tovább beszélgettek; a fácán közben megsült, egy szál petrezselyemel a csőrében, szomorú, bocsánatkérő arckifejezéssel jelent meg az asztalon. Csobánc egy percre lebecsült a pincébe tett, vett és végre csakugyan talált egy üveg bort, a melyet jobb időkben gondosan elásott a fal mellett, egy keresztcskével megjelölt helyre. Ó-bor volt; rajta reszketeg betűkkel az évszám, Csobánc dédapja kezéből. A látogató éhes volt, és így a fácánból csak nyak jutott a lovagnak, a sovány fácánnyak, a mely kemény és vigasztalan volt, mint egy szilvafa ága, de a vendég mosolygott és ez a mosoly mint-ha egy kissé megpuhította volna a madár csigolyáit.

– És ön hogy vetődik erre, madonna? – kérdezte Csobánc, és úgy érezte, mintha a kastély föltámadt volna poraiból, a falakon újra, ezüst és arany tálak csillognak, a karzaton cigány játszik, és a szomszéd termekben táncolnak. – Rokonai laknak mifelénk ?

– Ah! én? Nos, őszinte legyek? Ej, de hát miért ne? Tehát: az uram kitétte a szűrömet, igen a szó szoros értelmében kitétte a szűrömet mert színésznő akartam lenni.

– Színésznő?

– Igen. Furcsa, nemde? Már választottam is szinpadit nevet. Hajmási Cicelle. Szép név ugyebár?

– És tudja-e, madonna, hogy önnek gyönyörű lába van ehhez a szép névhez?

– Tudom, lovag!

A gazdasszony kaján arckifejezéssel jelent meg, leszedte az asztalt, azután a pipatóriumot tűz mellé állította, rátette a bort, felsóhajtott és jóéjtszákát kívánt.

– És most hová tart? – vette föl újra a szót Csobánc lovag. – Nyilván külföldre?

– Bécsbe utazom! A nyáron egy olasz énekmester, egy márki, a ki nem kenyérkeresetből, hanem szenvedélyből foglalkozott a zeneoktatással, járt nálunk, az fedezte föl a hangomat. Ért ön a zenéhez? Énekeljek valamit?

– Be kell vallanom, a zenéhez nem sokat értek. Az egyetlen hangszer, a melyet kedvelek, Aeolus hárfája. Hallja? Most is muzsikál a háztetőn; néha egészen éjjel elhallgatom, és arra gondolok, miért életem?

– Milyen különös gondolat! Önt bizonyára sok csapás érte?

– Igen, madonna.

– Kártya? Politika ?

– Asszonyok – felelte Csobánc és mosolygott deres bajusza alatt. – Mindenemet az asszonyok hordták széjjel!

– Ah! és e miatt nem tud aludni?

– Nem, madonna. A földön mindennek meg van az ára. Az asszonyoknál nincs becsesebb portéka e világon, tehát természetes, hogy az ő áruk legyen a legnagyobb a világon. Az álmatlanságom azt jelenti, hogy öregszem.

– Érdekes. Látta az ilyenfajta férfiak tetszettek nekem mindig, a kik lelköket gondolkodás nélkül teszik fel egy hölgyre, a kiknek, ha egy fehér kezét megszoríthatnak, nem jut az eszébe a holnap, a kik sosem számítgatják a hogyokat és miérteket. Mi haszna is lenne? Ezek az igazi lovagok, az élet lovagjai!

– Madonna – szólt Csobánc és fölemelte poharát. – A barátságra!

– A barátságra! – kocintott a vendég és mosolyogva nézett a tűzbe.

A hintó lassan készült el, a kovács, a ki fiatal ember lévén nem ismerte az ócska szerkezetet, egyik napról a másikra ígérte, hogy rendbe teszi, de mégsem boldogult vele. Madonna tehát továbbra is igénybe vette a rablóvár vendégszeretét. A kék toronyban lakott, ugyanabban a nagy szobában a hol annak idején a híres Csálfy Gergely, a felvidék kiskirálya hat évig volt fogoly, a mely időt azzal töltötte, hogy rossz versekkel írta tele a fekete falakat.

A vendégnek néhány napig nagyon tetszet az elátkozott kastély. Kíváncsian nézegette végig a titkos folyósokat, fölemelte a csapóajtókat és minduntalan próbára tette a furcsa erdei visszhangot, amely mindenre ezt felelte: » Haha, haha, hahaha!« Mindez ártatlan és kedves mulatság volt, a negyedik napon azonban Cecille észrevette, hogy a szobákban kriptaszag leng, és hogy a mosdóviztől piros lesz a bőre. Ettől nagyon megijedt, a bőrét mindig szertartásos gondossággal ápolta így tehát felhuzta prémes lengyel kabátkáját, és midőn a hintó is éppen aznap elkészült bucsucsókra nyújtotta kezét Csobáncnak:

– Isten vele – szólt szórakozottan. – Nekem már régen Bécsben kellene lennem; a márki elém utazott Pozsonyig, nem várakozthatom tovább; erre nem szolgált rá. Olyan jól éreztem magam itt! Nem haragszik rám?

– Nem, nem haragszom – felelte Csobánc lovag egyet köhintve. – Engem különben is még minden nő elhagyott idáig.

– De, mégis?

– Nem, nem haragszom – erősködött Csobánc lovag, és kipödörte szürke macskabajuszát. – Önre szép jövő vár, a hangja gyönyörű lehet és most a tél is küszöbön áll, ilyenkor ez a hely már nem barátságos; az utakat befujta a hó néha hetekig el vagyunk a világtól vágva. Mit keresne itt egy szép fiatal asszony ?

Cicelle mosolygott, és tükörbe nézett.

– Az ilyen férfiaknak kár megöregedni – szólt elgondolkodva. – Tehát: szent a barátság, és ha csakugyan jó szível gondol rám, engedje meg, hogy egy emléket kérjek öntől, emléket az itt töltött szép napokra, egy csekélységet, egy semmiséget, babonás vagyok. De melyik asszony nem az?

Csobánc lovag meghökkent; eddig ahány asszony faképnél hagyta, mind vitt magával tőle egy emléket: ki a fekete földeket, ki a piros szemű családi ékszereket, ki az ifjúságát, ki a becsületét. Nem is a kérdés lepte meg; a felelet nehézsége vont ráncot a homlokára. Lelki szeme gyorsan végigfutott a megkopasztott kastélyon a fekete falakon az üres termeken, a szu-rágtá szekrényeken, mindenünnen a semmi bámult rá vissza.

– Nos, lovag? – szólt Cicelle duzzogva. – Ön mégis neheztel rám!

Csobánc nehézkesen lehajolt, kezét csókolta, aztán a karját nyújtotta.

– Nem, nem – szólt és a vendég kék szemébe nézett. – Jöjjön hát velem, madonna.

Végigmentek a kerten, a melynek fáira, mohos oszlopaira már fehér jegyeket rajzolt az első hó, a hegyorom biztosan, közvetlenül, mintha tíz lépésre lenne tőlük, nézett le rájuk.

– Egy emléket adok önnek, madonna – szólt Csobánc és mosolyogni próbált, hetykén, fiatalosan, mint azok a férfiak, a kik a szakításnál maguknak követelik az oroszlánrészt – egy furcsa emléket, a mely másnak talán értéktelen, de nekem mégis sokat jelentett a világon.

– Ah, azt nem fogadhatom el – ellenkezett Cicelle. – Ön félremagyaráz, lovag!

– Ah, dehogy is. Semmiség, a mit adok, s annál is kevesebb, szegény ördög vagyok, sem ékszerrel sem hasonlóról nincs szó, mindössze – de nem szabad hogy kinevessen – egy gondolatról!

– Egy gondolatról?

A japáni-filagóriához értek. Csobánc kinyitotta az ajtót, aztán ügyes kézzel nyomta meg a kis gombot az arany lécz szélén. A tölgyfa-deszka gyorsan széjjelvált, és az üregben, ajkán óvatos mosollyal, lefésült hajjal, megjelent Borky Gabriella arcképe, és kíváncsian nézett Cicellére.

– Ime, ezt a gondolatot adom önnek emlékébe – szólt Csobánc – ez a legértékesebb a mi bennem lakik. Regényes dőreség! Egész életemen át ezt a nőt szerettem, ön az első, aki ezt az arcképet itt látja, és a ki ezt a furcsa titkot megtudja. Ez volt az én talizmánom, és ezt a bűvös tárgyat most átadom önnek: azt az érzést, hogy nem voltam olyan haszontalan, a hogy a világ gondolja. hogy magányos éjtszakákon gyerekként tudtam sírni, és hogy néha a szívem majd megszakadt a keserüségtől. Vigye el innét magával ezt a érzélgős és nekem mégis szent gondolatot, hogy ilyen férfiak is vannak, hogy ta-

lán minden férfinak a szíve mélyén lakik egy ilyen titkos kép, a mely megőrzi lelkét a tulvilági üdvösségnek. Nos, nem furcsa ez? De hát, mi más tellik egy kikopott lovagtól?

Hajmási Cicelle mosolygott.

– Érdekes – szólt és szakértő szemmel nézte végig Borky Gabriella haját, a nyakán csüngő gyöngyláncot, a ruhája különös szabását. – Ime, ön mégis csak költő, hiába titkolja előlem! És tudja-e, hogy ez szép gondolat? Furcsa ember ön, Csobánc lovag!

– Nevetséges vagyok?

– Ah, dehogyan is, férfiak, akik szeretnek, sohasem nevetségesek. Gondoljon hát jó szívvvel rám, és higgye el, nem érdemes asszonyért busulni.

Csobánc lovag a határig kísérte vendégét. A hintó ünnepélyesen gördült le a hegyről, a fordulóknál hol itt, hol ott bukkant föl a rablóvár; most egy nagy mutatóujra, majd egy összeszorított ökölre, hol meg éppen egy alvó komondorra hasonlítva. A kocsis néha ok nélkül bele fujt a kürtbe, a visszhang vigan felelt: »haha! haha! hahaha« és a fákról arany levelek szálldogáltak. Mire a völgybe értek, havazni kezdett.

– És ön sohase hagyja el ezt a fészket? – kérdezte Hajmási Cicelle – Nem unalmas errefelé a tél?

– Bizony, néha hosszúak az esték

– És mit csinál ilyenkor?

– Elgondolkozom a múlton

– És a jövőn?

– Azon sohasem.

– Furcsa; én mindig csak a jövőre gondolok, és mindig szépnek, rózsaszínűnek látom. Nemde, könnyelmű vagyok, lovag!

– Csak fiatal. Egykor én is az voltam és akkor én se gondoltam arra, hogy megettem kenyerem javát.

Elhallgattak. Az ut most már egyenesen hatolt délnek; a patak mellett vékony, csikos pózna jelölte meg a megyei határt.

– Isten vele, madonna – szólt Csobánc nehézkesen, és megemelte kopott süvegét és kezét csókolta vendégének. – Éjjelre Szombatban háljon meg, a »Hold«-ban, az a legjobb szálló.

– Isten vele – mosolygott fáradtan Cicelle – és ne gondoljon rosszat rólam! Igen: ha szerencsésen megérkezem Bécsbe, egy pár szál ibolyát fogok küldeni, és az a kívánságom, hogy tegye a nevemben Arabella képe alá.

– Gabriellának hitták — javította ki csendesen Csobánc.

– Ah, igen! Oly szórakozott vagyok! Jó szerencsét, lovagom!

Csobánc haza baktatott a hegyi ösvényen. Öreges lépései csak nehezen viték előre, hébe-korba meg kellett állnia, hogy kifujhassa magát.

– Furcsák az asszonyok – szólt egyszerre hangosan, és a földhöz vágta kopott süvegét. – De ki haragudhatna rajok?

Haha, haha, hahaha! – felelte vidáman a visszhang.